

Ampt Epe

OUDHEIDKUNDIGE VERENIGING GEMEENTE EPE

"A M P T E P E"

Historische Vereniging gemeente Epe

=====

Voorzitter : G.S.van Lohuizen
Beekstraat 20, Epe
Secretariaat : G.ter Braak
Stationsstraat 33, Epe
Penningmeester: W.van Meerten
Ankerstraat 88, Epe
Giro: 1194015, t.n.v.
Penn. Ampt Epe

=====

Lidmaatschap: f 5,-- per jaar.

MEDEDELINGENBLAD "A M P T E P E"

Januari 1966, nr. 7.

=====

Abonnementsprijs: voor leden der Vereniging
gratis
voor niet-leden f 0,75 p.*zw.*

=====

Kopie voor ons blad dient, zomogelijk, te
voldoen aan het navolgende:

- a. getypt met regelafstand 1;
- b. tekstbreedte maximaal 11 cm;
- c. het papier aan één kant gebruikt
(dus achterzijde blanco);
- d. gebruikte bronnen vermeld.

=====

Redactieadres: Sparrenlaan 12, Epe.
Administratieadres: Norelbosweg 7, Epe
Giro: 902543 t.n.v. M.F.Berkhout.

NIEUWJAARSWENS 1966

Lezers en leden, het ga U goed!
 Waar wij allen het "OUD" beminnen:
 Sterkte en goede moed,
 Om weer nieuw aan 't zoeken te beginnen.

Dat al ons plaatselijk verleden,
 't Zij marken, monumenten, grafheuvel,
 molen of kerk
 Ons interesseren zal in 't heden
 En rijker maakt daardoor het werk!

En wijder moge gaan ons streven:
 Te herontdekken al wat mooi is en oud
 In bodem, archief en Epe's dreven,
 Eensgezind met broertje "BEHOUD".

Op veel contact, copie en actie
 Hoopt vurig Uw nieuwe Redactie !

De "Stichting Behoud"

In het vorige nummer van dit blad heb ik u iets verteld over de "Stichting tot behoud van objecten van historische of kunstzinnige waarden in de Gemeente Epe".

Deze "Stichting Behoud", zoals zij in de wandeling genoemd wordt, tracht alles wat de moeite waard is om te behouden, te behouden. Ik noemde u de 3 boerderijen die al eigendom zijn van de Stichting. De Hagedoorns plaatse, Zuukerweg 77, Wachtelenbergweg 9 en (binnenkort) Vlijtweg 31.

Bovendien wordt de Hagedoorns Plaatse zoveel mogelijk in stijl ingericht en de deel wordt een soort museum. Hier zal alles tentoon gesteld worden wat de Stichting al heeft en zal krijgen, o.a. een prachtige verzameling stenen en fossielen, gevonden in de Gemeente Epe, veel oude landbouwwerktuigen, ploegen, eggen enz. Daarnaast huisraad en andere werktuigen van een boerderij, zoals karnmolen, bijenkorven e.d. Dit alles zal moeten worden gerestaureerd, onderhouden en geadministreerd. En dit alles kost geld, ook al geven enkele mensen nog zo veel van hun vrije tijd.

Vorige keer sloten wij een invulformulier bij, om u op te geven als begunstiger van de Stichting. Helaas zijn maar weinig formulieren teruggekomen. Waarom zo weinig, voelt u niets voor dit werk? Of hebt u het alleen vergeten? Schrijf dan nu nog even een briefkaartje aan de secretaris van de Stichting, de heer K. Meijer, Feithenhofweg 2 Epe en geeft u alsnog op. De Stichting heeft ook uw daadwerkelijke steun nodig.

van Lohuizen.

Monumenten in de gemeente Epe (5)

Begonnen moge worden met de opmerking, dat er op het verzoek in voorgaand artikel (april 1965 no.5) over tips voor objecten, die voor een nadere inspectie in aanmerking zouden kunnen komen, niets is binnengekomen. Op het verzoek om zich beschikbaar te stellen voor het uitpluizen en opstellen van de geschiedenis van één of meer objecten, is eveneens geen melding binnengekomen. Mag ik de dames en heren van de oudheidkundige vereniging er op attenderen, dat al het werk (een enorme hoeveelheid) niet altijd door een paar en dan wel dezelfde mensen kan gebeuren.

Bij het verder speuren naar mogelijkheden om fraaie objecten uit vroeger dagen zoveel mogelijk te sparen, viel het oog op de buurtschappen Niersen en Gortel. Deze twee buurtschappen zijn door hun ligging en bebouwing waard om in de huidige toestand bewaard te worden, niet alleen om aesthetische redenen, maar ook uit overwegingen ten aanzien van de geschiedenis.

Nu de efficiënte landbouwkundige bedrijfsvoering ook in dit gebied heroriëntering der bedrijven nodig schijnt te maken, is er al reden om één en ander met argusogen gade te slaan. Tot op heden is blijkbaar niet voorkomen kunnen worden, dat zowel in de buurtschap Niersen als in Gortel elk een grote landbouwschuur werd gebouwd, welke in grootte en materiaal sterk afwijken van de traditionele bouw in deze streek, als gevolg waarvan ze een vloek op aesthetisch gebied zijn geworden.

Ambtenaren van Rijksmonumentenzorg hebben deze gebieden bestudeerd en zijn tot de

slotsom gekomen, dat bewaring van deze gebieden in hun huidige vorm en opzet zoveel mogelijk gehandhaafd dient te blijven.

Als gevolg hiervan zijn om te beginnen de volgende panden aangemerkt geworden als monument:

In de buurtschap Niersen:

Niersenseweg no. 17 - 21 - 22 en 24.

In de buurtschap Gortel:

Gortelseweg no.73 - Oranjeweg no.119 -

Hanendorperweg no.112 - 113 - 114 en 116.

Deze groepjes boerderijen zijn mede bepalend voor aanzien en sfeer ter plaatse en zullen een nadere bestudering nodig hebben om eventueel tot het besluit te kunnen komen om van deze betrokken gebiedjes wettelijk geregelde "dorpsgezichten" te maken.

K.Meijer

De Ned.Herv.Kerk te Epe IV

Bij de beschrijving van de bouw van de tegenwoordige kerk heb ik vergeten te vertellen, dat uit de kapconstructie van het schip blijkt, dat hierin een houten tongewelf bedoeld is. De constructie van de balken is zodanig, dat het houten gewelf er tegenaan gezet kan worden. Er zijn echter geen spijkergaten te vinden. Bovendien zijn de muren boven het bestaande gewelf (steen) niet gepleisterd, zodat is aan te nemen, dat het stenen gewelf kort na het aanbrenge van de kap al gemaakt is en dat het houten tongewelf nooit is aangebracht. (zie hiervoor ook Mededelingen van de Rijksdienst voor Monumentenzorg in Vieuws Bulletin K.N.O.B. 15 oct.1960).

Na 1600 heeft de kerk verschillende restauraties ondergaan, waarbij tijdens die van 1857 - 1866 de kerk "omgedraaid" werd. De preekstoel werd verplaatst van het koor naar

onder het orgel en de ruimte in schip, koor en zijbeuken werd volgebouwd met banken. Tijdens de restauratie in 1962 werd alles weer teruggedraaid, het koor werd weer lithurgisch centrum (zoals voor 1600), met preekstoel, avondmaalstafel en doopvont, en in het schip en zijbeuken werden nieuwe banken geplaatst.

Bij de restauratie in 1906 - 1909 werd o.m. de ingang aan de Beekstraat weer open gemaakt, nadat deze in 1857 gesloten was. (In deze tijd was het o.a. stalling voor de brandspuit). In 1962 werd deze ingang aan de Beekstraat weer de hoofdingang en de ingang aan de Hoofdstraat gesloten. (Wanneer deze ingang gemaakt is, weet ik niet, misschien 1860, misschien al eerder).

Vermeldenswaard is nog, dat in 1806 de muren in de kerk geheel wit gekalkt werden met een 2 meter hoge zwarte onderkant! De tijd van de uiterste eenvoud.

Ik zal u niet verder vermoeien met kleinere wijzigingen, hoe interessant ook op zichzelf, maar mij beperken tot het beschrijven van meer bijzondere zaken.

In de eerste plaats de Preekstoel en het Koorhek.

De Preekstoel. Op 18 juni 1805 (in de Franse tijd dus) werd door het Ambtsbestuur van Epe, t.w. N.W.Ardeck, Schout van Epe, Aart Overbosch en Peter de Bruin, geërfde Gerichtslieden, aanbesteed het leveren van een geheel nieuwe preekstoel, koorhek, doophek en banken, volgens tekeningen van Corn.Hooiberg, Architect Royal, (op last van Koning Lodewijk Napoleon) uitgevoerd in Ionische stijl. Deze preekstoel, de thans gebruikte, werd geplaatst tegen de Z.muur van het koor, waar de oude had gestaan. Het is een fraai

bewerkte stoel met een zeshoekige kuip, waarin 5 panelen bewerkt. Het klankbord, dat er bij hoorde, is bij de verplaatsing onder het orgel gewijzigd en nu geheel weggelaten, omdat het niet beantwoordde aan haar doel en wat vorm en stijl betreft, niet paste bij de preekstoel.

Het koorhek. Het nieuwe koorhek werd geplaatst op de helft van het koor en werd als volgt beschreven: Het is verdeeld in 5 vakken, 4 vakken ieder 3 Pillasters, in het middelste vak een deur. Bovenop het Wapen (Een hert, gaande, links gewend) en 2 vazen met afhangende laurierbladen.

Dit hek werd in 1906 gehalveerd en beide delen werden gebruikt om de ruimte tussen kerk en catechisatiekamer en berghok af te sluiten. Het oude wapen uit 1805 staat nu in de N.zijbeuk en een nieuw wapen (het in 1892 vastgestelde kerkelijk wapen) een hert rechtsgewend, staande op grond, omgeven door een lauwerkrans en daaromheen een band met "Hervormde Gemeente Epe Ps. XLII vs 1, boven de catechisatiekamer.

Dan de Kaarsenkronen.

Voor 1805 bestond het meubilair van de kerk uit stoelen en in de zijbeuken en een gedeelte van het koor uit banken. De verlichting bij avonddiensten geschiedde door een 16 armige kaarsenkroon (koper) in het midden boven de stoelen en op de banken stonden houten blokken met kaarsen.

Het koor, gescheiden door het koorhek van de kerk, werd ook gebruikt voor avondcatechisatie. Op 13 januari 1772 werd door de catechisanten een inzameling van vrijwillige giften gehouden tot aankoop van twee koperen kaarsenkronen op het koor der Gereformeerde Kerk van Epe, ten dienste van de avondcatechisatie. Als gevol-

machtigden van de Amptsjonker van Epe traden op: Z.J.Zegerius, predikant en L.van de Maten en R.van Zuuk, kerkmeesters. De opbrengst was f.332-1-8., waarvan 2 koperen kaarsenkronen werden gekocht, beide 12 armig. Deze werden op het koor gehangen, achter de reeds bestaande 16-armige kroon. De 2 kronen hangen nu nog op het koor en zijn gegraveerd "Anno - 1772". De 16-armige kroon, die dus veel ouder is dan 1772, hangt nu ook op de oude plaats, in het schip, bij het koor. De twee kronen uit het koor hebben ook nog enige tijd in het schip gehangen, maar de klachten over weinig licht deed de kerkvoogdij omzien naar "modernere" lampen. In de IJzerfabriek van T.van Lohuizen te Vaassen (nu de "Industrie") werden in 1869 4 ijzeren kronen, "sierlijk van vorm" gegoten, waarin in ieder 6 petroleumlampen stonden. De koperen kaarsenkronen werden weer naar het koor verbannen en gelukkig niet verkocht, zoals het oude koperen kaarsenkroontje uit de consistoriekamer, dat in 1873 aan Burgemeester Weerts werd verkocht.....

Nog meer licht kwam er door tussen de pilaren ook petroleumlampen te hangen.

In 1900 worden 2 van de ijzeren kronen uit 1869 in bruikleen gegeven aan de Ned.Herv. Kerk te Emst en deze zijn daar, toen de brand in 1930 de hele kerk van Emst verwoestte, meeverbrand. De andere 2 werden voor f 30,-- naar Diersum verkocht.

En in plaats van deze ijzeren kronen schonk Ds.J.A.Prins op 17 Nov.1901 twee grote 18 armige kaarsenkronen (naar het model van de oude kronen op het koor) aan de kerkelijke Gemeente. Deze mooie kronen sieren nog steeds het schip.

Gelukkig zijn de kronen niet "omgebouwd" tot

electrische verlichting, zodat ook nu op hoogtijdagen tijdens avonddiensten de kerk verlicht wordt door kaarslicht (en indien nodig aangevuld met electrisch licht).

Tijdens de bezetting 1940-1945 zijn alle 5 kronen "ondergedoken", om aan de verplichte inlevering van koper te ontkomen. Zij zijn gedemonteerd en op de gewelven weggestopt.

van Lohuizen.

Marken en buurtschappen (vervolg) 6

In het vorige artikel werd de vraag reeds gesteld, waarom moesten de marken worden opgeheven?

Eén der graven van Gelderland, Arnoud van Gelre, gaf in een brief op 6 Juli 1432 de inwoners van Gelderland nieuwe rechten waarbij de zelfstandigheid der marken duidelijk uitgesproken wordt. Hij schreef:

"Wij Arnoudt van Gaidz genaden hertoigen van Gelre ende van Gulick ende greve en Zutfen doin kont ende bekennet---

Voirt so moegen onse ondersaten van Veluwen gebuiken mit den brande alle hoire marcken ende guede ongekroendt ende onbelast van onss of van onsen amptluden. Oeck en soelen wij aver onss ondersaten marcken ende gueden in Veluwegenen brantmeister setten noch enige scuttinge van onser wegen oft van yemant anders daerop geschien laten in ennigerwijs".

De hertog laat dus aan de marken de vrijheid het gebruik van de gronden te regelen zonder daarin de ambtenaren van de graaf te kennen, en hun rechten te handhaven tegen derden.

Dit wil evenwel niet zeggen dat er vóór 1432 geen landrechten waren. Integendeel: in 1424 had dezelfde Arnold uitdrukkelijk van het zg. Landrecht gewag gemaakt in een of ander privilege.

Onder brand werd verstaan het zacht hout (de markgenoten mochten het harde eike- en beukehout niet kappen) en de turf die in de gemene velden gewonnen kon worden. Die velden bleven dus van de ondersaten.

Verder geeft de hertog de verzekering, dat hij de ondersaten zal laten in het onbekreund en onbelast bezit van hun marken. Later wordt nog duidelijker de erkenning der marken uitgesproken in het Landrecht van Veluwe en Velwezoom geconfirméerd door de soevereine macht in de provincie Gelderland, de Provinciale Staten bestaande uit Ridder-schap ende steden des Furstendoms Gelre ende Graefschaps Zutphen.

Hierin wordt o.a. gezegd:

"Edoch een yeder Merckt, Maelschap en Buirschap oer olt recht, gerechticheyt und gewoonten op oeren ghemeynten und bosschen te schutten und andersins hiermede onvercort." Zolang de sovereyniteit bij de provinciale staten berustte waren de marken publiekrechtelijke lichamen. Doch toen op het einde der achttiende eeuw de statenbond der geünieerde provinciën overging in de één en ondeelbare Bataafsche Republiek, verviel de sovereyniteit van elk gewest.

De nieuwe departementen werden zoals de grondwet van 1798 in art. 147 zegt, niets meer dan administratieve lichamen. De Landrechten bleven natuurlijk bestaan totdat zij door algemene wetten vervangen werden en voor zover ze niet in strijd waren met de bepalingen van de grondwet. De landrechten konden aan geen corporatie meer publiekrechtelijk gezag toekennen. De grondwetgever kon voortaan alleen publiekrechtelijk gezag toekennen, of dat van bestaande corporaties erkennen. De marken konden dus niet langer hun publiekrechtelijk

gezag aan de landrechten ontleen. Met de nieuwe G.W. van 1801 kregen de departementen een zekere autonomie, die aan vroegere toestanden herinnerde, maar de marken worden in de G.W. met geen enkel woord genoemd, zodat ze slechts als privaatrechtelijke lichamen kunnen worden beschouwd.

Sommigen beweerden dat de marken niet anders waren als gronden die door enige personen in gemeenschappelijk eigendom waren. De koning deelde evenwel deze mening niet, hij was door-drongen van het feit dat het voortbestaan van de marken de grootste hinderpaal zou vormen voor de ontginning van de heidevelden, er zouden om die verdeling te bewerkstelligen dan niet zoveel wetten en besluiten nodig geweest zijn, als nu daarvoor gemaakt.

De door Lodewijk Napoleon ingevoerde wetten van 20 Januari en 21 April 1807 beoogden het invoeren van een z.g. "verponding" of wel een grondbelasting. Ter bevordering der ontginningen werden op deze wetten enige uitzonderingen gemaakt. Door de wet van 16-4-1809 art.8 werd bepaald: "Alle onbebouwde landen aan marken of gemeenten toebehorende, zullen, hetzij ineens of van tijd tot tijd, bij een billijke evenredige verdeling aan de markgenoten of gerechtigde leden der gemeente kunnen worden afgestaan, nadat deze daar over wettig bijeen geroepen zijn en toestemming tot verdeling gegeven hebben. Ter bevordering van de ontginning worden gedurende vijftig jaren vrijdom van de verponding en over 9/10 gedeelte vrijdom van het personeel en haardstedengeld gegeven." Er zouden voorts geen tienden ten behoeve van de publieke schatkist geheven worden. Met deze voordelen trachtte men de markgenoten tot vrijwillige deling der marken over te halen. Erg gunstig werkte de regeling evenwel niet.

De wijze waarop een verdeling tot stand moest komen was ook zeer uitvoerig aangegeven. Het kwam in hoofdzaak hierop neer: "Zij die volgens de markeboeken gerechtigd waren een vergadering der geërfden te beleggen, moesten dit doen binnen 6 weken nadat bedoeld besluit ter hunner kennis was gebracht. De Landdrost moest van het uitschrijven van die vergadering onmiddellijk kennis hebben. Weigerde men de vergadering bijeen te roepen, dan zou de kwartierdrost dit doen op last van de landdrost d.m.v. een publikatie. Wilde de markerichter die vergadering niet voorzitten dan moest een andere geërfde dat doen; toch zouden de dan genomen besluit wettig zijn. Ten eerste moest op die vergadering het besluit van 1810 voorgelezen worden. Daarna moest bij meerderheid van stemmen een commissie gekozen worden om een plan voor de ontbinding der mark te ontwerpen. Deze commissie mocht hoogstens 6 en niet minder dan 3 leden tellen. Binnen drie maanden na benoeming moest rapport worden uitgebracht. Art. 20 gaf enige punten aan, die zij in het oog had te houden. Het luidde als volgt: "Bij het ontwerpen van plannen tot algemene verdeling moet zorg gedragen worden voor de belangen van diegene, welke ongewaard of geen recht van eigendom aan de mark of gemeente hebben en van andere mingevoede ingelanden aan welke bezittingen uit hoofde van koop of erkenning of andere wettige mogelijkheid, door verjaring of anderszins de marken of gemeentegronden tot heiden en weiden dienstbaar zijn gelijk voorts zal gelet worden op billijke schadeloosstelling van hen, die van ouds tot het houden van schapendriften bij wettige titel gerechtigd zijn en zullen de verdeelde stukken zoveel mogelijk aan elkaar

moeten sluiten en in vrije eigendom zonder servituut van algemene weide of naweide moeten ondergaan, eveneens zal gezorgd worden voor een goede inrichting van wegen en waterleidingen".

F.Zandstra

Plannen Tramwegen

Bij de intrede van de 20ste eeuw, kwam door meerdere welvaart, ook behoefte aan ruimer vervoer. In de nummers van 11/9/08 en 21/9/08 verscheen er in de toenmalige "Eper Courant" een uitvoerig ontwerp voor oprichting van een tramwegverbinding Deventer-Epe-Nunspeet. Deze had ten doel ontsluiting van het achterland van Deventer (Salland), alsmede Deventer een kortere verbinding te geven met diverse plaatsen. Zo zou de verbinding Nunspeet-Deventer via Amersfoort teruggebracht worden van 95 km. tot 36 km. De verbinding Nunspeet-Apeldoorn via Hattemberbroek zou van 55 km. teruggebracht worden tot 30 km.

Zo veel voortvarendheid er betracht werd met de plannen voor de lijn Zwolle-Apeldoorn, zo langzaam gaat het nu. Zo lezen wij in "De Eper Courant" van 13/6/1914, dat men de lijn wil wijzigen in Harderwijk-Epe-Deventer, daar op deze wijze de Midden-Veluwe zou worden ontsloten.

Tijdens de Wereldoorlog I hoort men niets meer van de plannen, totdat einde Augustus 1919 de Kamer van Koophandel te Deventer zich met een adres tot de 2de Kamer wendt, met het verzoek, met het oog op de naderende werkeloosheid spoed te betrachten. Nu komt de zaak aan het rollen. Volgens "De Eper Courant" van 27/3/19 is er in Arnhem een comitee opgericht om tot oprichting van een elektrische spoorweg te

komen van Arnhem naar Apeldoorn, opdat de twee grootste plaatsen van de Veluwe, welke slechts 30 km. van elkaar verwijderd zijn, een rechtstreekse treinverbinding met elkaar zullen krijgen. Dit is na ruim 45 jaren nog steeds een droom.

Thans is men goed wakker geschud. Het gonst van activiteit. Het ene comitee na het andere wordt opgericht. De Eper Courant meldt 7/4 1920 de oprichting van een plaatselijk comitee te Epe voor oprichting van de lijn Nunspeet-Deventer. Men houdt zich niet aan de hoofdzaken, doch betreedt allerlei zijpaden. Zo wil men de lijn thans hebben van Elburg-Epe-Deventer ter ontsluiting van de toekomstige Zuid-Oost Polder, terwijl er zich ook vele stemmen uitspreken voor de lijn Harderwijk-Epe-Deventer voor ontsluiting van de Midden-Veluwe.

De Eper Courant geeft 4/8/1920 een verslag van een ter Raadhuize gehouden vergadering waarvan het voornaamste resultaat was, benoeming van een commissie ter voorlichting van de Minister. De Eper Courant van 12/3/1921 geeft een verslag van een conferentie van Veluwse Burgemeesters, gehouden op het bureau van Publieke Werken te Apeldoorn om te komen tot oprichting van een electricch tramnet op de Veluwe. Doch op deze vergadering is men er zich van bewust, dat de plannen niet verwezenlijkt zullen worden, daar de autobus in den lande zijn intrede heeft gedaan en aan een behoefte voldoet en door gemis van een eigen weg goedkoper te exploiteren zal zijn. Door treuzelen is niet de bus gemist, doch wel een tramweg.

D.A.Smit

Volgend artikel: "De bussen en de opheffing van de lijn Zwolle-Apeldoorn voor reizigersverkeer".

Chr. Joh. L A N O O Y

Voor vele wat oudere Epenaren en ook verder in den lande, was de naam Lanooy een begrip. Een kleine 30 jaar is Lanooy met zijn gezin ingezetene van Epe geweest. Er zullen van de lezers echter ook velen zijn die zich afvragen wie en wat was dan wel die Lanooy?

Christiaan Lanooy (geboren op 16 maart 1880 te St. Annaland, Zeeland, en overleden te Epe, februari 1948) was vooral om zijn hoofdberoep Kunstpottenbakker - in deze streken in die dagen iets volkomen onbekends - een bijzondere figuur. Naast het pottenbakken was Lanooy ook kunstschilder, glazenier en ontwerper van glas (verbonden aan de glasfabriek Leerdam) en stof (o.a. dessins voor de textielindustrie in Twente). Verder kunnen wij hem nog noemen als architect van enige huizen.

De loopbaan van Lanooy is begonnen op zeer jonge leeftijd (nl. 12 jaar) en ik heb me laten vertellen, dat hij als jongen van 14 jaar, als decorateur op de aardewerkfabriek Haga te Purmerend, in staat was meer te verdienen dan zijn vader, die een smederij had. Echter alleen maar decorateur zijn op een aardewerkfabriek, was voor hem veel te beperkt.

Hij ging zich al gauw werpen op het leren van draaien van vazen, schalen en wat dies meer zij, dus op het pottenbakkersambacht met alle facetten daaraan verbonden.

Zo vestigde Lanooy zich in Gouda met enige medewerkers met een fabriekje, waar in 't begin - om 't hoofd boven water te houden - ook veel gebruiksaardewerk gemaakt werd. Daarnaast vervaardigde hij zelf kunst-aardewerk.

In die tijd was Chris Lanooy een van de eerste pottenbakkers, die de decoratie vaarwel ging zeggen en overstapte op de monochromen

(d.w.z. effecten in glazuren of enkelkleur-behandeling). Deze bestonden in China en Japan al lang, maar waren voor ons land iets nieuws en het werd dan ook een moeilijke tijd. Toch heeft hij het pleit gewonnen, want sindsdien is de gedecoreerde vaas steeds minder in trek gekomen. Stelt U zich voor een vaas met bloemmotieven beschilderd en nog eens bloemen er in! Zo was de gedachtengang van Lanooy. De periode Gouda eindigde omdat een kunstenaar nu eenmaal geen fabrikant is. Hij verkocht de fabriek en het geluk was hem gunstig gezind, daar een Amerikaan zijn hele collectie kunstaardewerk voor een zeer hoge prijs van hem kocht. Maar toen kwam de vraag "wat nu?" en aangezien Lanooy inmiddels getrouwd was en 4 kinderen had, heeft hij de drassige bodem van Gouda om gezondheidsredenen van de kinderen vaarwel gezegd en vestigde hij zich in Epe in 1919. Wegens gebrek aan grondstoffen - het was direct na de eerste wereldoorlog - kwam de pottenbakkerij in Epe maar heel langzaam op gang en alles ging zeer primitief. Klei in de vorm van leem werd in de omgeving van Epe verzameld en gereinigd over een zeef, die nog met de hand bediend moest worden. De leem uit deze omgeving was wel te gebruiken, maar alleen voor betrekkelijk lage temperaturen, zodat toch overgegaan moest worden op kleisoorten, geschikt voor hogere temperaturen, vooral voor het meer artistieke werk. Inmiddels was Lanooy 25 jaar pottenbakker en bedacht voor deze gelegenheid een serie van 1000 schalen te gaan vervaardigen met paddestoel-motieven /jaar 24-25/. Het waren moeilijke tijden en hij ging van de gedachte uit dat als iedere burgervader in den lande een schaal wilde kopen voor de prijs van f 15,--, het dan geen mislukking kon worden. Door dit

optimisme werd het dan ook geen mislukking. U zult deze schaal misschien wel eens hebben gezien in een interieur.

Denkende dat de tijden nu wel wat beter zouden worden, was dat een misrekening en in 1932 zaten we midden in de crisistijd, waarop Lanooy in arren moede besloot om nu maar een crisisbord te gaan maken, weer 1000 stuks en ook dat lukte! De motieven voor deze serie waren alle mogelijke soorten van vogels, waarvan U er ook in Epe nog verschillende zult vinden. Onder de bordes staat "Crisis 31-32". Inmiddels kwamen de oorlogsgeluiden van de 2e wereldoorlog steeds nader en met alle middelen werd getracht het hoofd boven water te houden. Op 10 mei 1940 (toevallig was er die nacht net een oven gestookt) stond Lanooy 's morgens om 4 uur buiten te luisteren naar de geluiden van de vliegtuigen, die toen het luchtruim van Nederland schonden. De oorlog was begonnen, die 5 jaar later pas zou eindigen. Er was veel geld in omloop in die dagen, er werd veel bij hem gekocht. Er was niet veel anders te koop, zodat Lanooy financieel geen zorgen had, vrijwel voor het eerst van zijn leven.

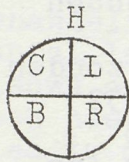
Februari '45 werd Lanooy door de Gestapo weggevoerd uit zijn woning en in Amersfoort geïnterneerd. Aangezien hij toen al ziek was, kwam hij tegen begin juni '45 als een gebroken mens terug. Nog 3 jaar leefde Lanooy, waarna hij plotseling in februari '48 in Huize "Hedda", Heerderweg 9, overleed.

Zijn pottenbakkerij was, ook al door de oorlogstijd, zo vervallen en verwaarloosd, dat deze werd geliquideerd.

Kinderen van Lanooy waren er niet als opvolgers, zodat ik, als leerling (door hem opgeleid gedurende een periode van 20 jaar) mij elders, ook weer in Epe, vestigde.

J.F.Slot

MERKEN gevoerd door LANOOY:

1e

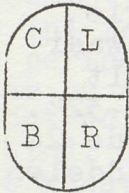
H = Hedda (overleden)

C = Cees

L = Lotty

B = Betty

R = Rudi

2e

C.J.L A N O O Y 3e

"Het Annanassien"

Wanneer iemand een vooraanstaande functie bekleedt, dient hij altijd erg voorzichtig te zijn met zijn uitlatingen, vooral als die maar voor enkele personen bestemd zijn, en door buitenstaanders verkeerd begrepen kunnen worden. Dat openbaar worden van bepaalde uitlatingen hoogst onaangename gevolgen kan hebben, is nog weer heel recent gebleken.

Dat men vroeger ook wel met deze moeilijkheden te kampen had, leert ons onderstaand schrijven van de ontvanger F.J.Haack aan een der Amptsjonkers van het Ambt Epe, baron van Haerslote tot Yrst, en waaruit blijkt dat hij het bekend worden van een en ander vreesde. Het bijgaande annanassien zal wel niet zonder bijbedoeling geschonken zijn.

Het schrijven luidt dan als volgt:

Hoog Welgeboren en Gestrenghe Heer,
 Met deeze hebbe d'eere mijne opwagtinge te
 maaken en tot geleyde sende een annanassien,
 die ik hoope goed zal sijn en met smaak mag
 geconsumeert worden. Neeme vreyheyd d' bewuste
 verklaeringe eens indagtig te maaken en soude
 niet gaerne d' zelfde hier bekend wierd, soo
 een als ander soude gaerne zijn van gesprooken
 mogen worden. Ik hoope haest 't geluk te moogen
 hebben U ed. in ons Ampt te moogen opwagten
 tot het doen van d' uitsettinge, waarmede Here
 hebbe mijn onderdanigste respec te verseecken.

Hoog Welgeboren en Gestrenghe Heer
 Uw Hoog Welgeboren en Gestrenghe onder-
 danigste dienaar F.J.Haack
 Vaassen 17 November 1769.

W.Terwel

HERKOMST van enkele oude UITSPREKEN over
 de VELUWE

Het wilt en byster land van de Veluwe.

(O.a. als titel gebruikt door J.Gazenbeek voor
 zijn boek van 1956, 3e druk.)

In een bijdrage "Over de onveiligheid van vroe-
 ger tijd" (in: Tijdschrift voor Staathuishoud-
 kunde en statistiek.14.dl.1857,3.stuk) schrijft
 P.C.Molhuysen op blz.131: De Veluwe was bij-
 zonder berucht (reeds door de "Heidenen").

Volgens rekeningen van 1423 en later vertoonden
 er zich "misliken luden en straetenschynre".

De hertog Arnold noemde in 1432 de Veluwe
 "een wilt byster landt daer voele avergrepen
 in geschien plegen".

Ook door H.G.Hartman Jr. wordt in zijn opstel
 "De Veluwe" (in: Erica, jaarboekje voor Apeldoorn
 en omstreken.1861) op blz.30 uit een open brief
 van hertog Arnold (6 Juli 1432) aangehaald de

zinsnede: "want onse lant van Veluwe een wilt en byster lant is, daer vele vergrypen in geschien plegen".

De Veluwezoom is als een groene zoom aan een vaal kleed.

Deze kenschetsing stamt van de omschrijving, die A. van Slichtenhorst reeds 3 eeuwen geleden bezigde: van een "kostelijk boord om een kalen rok".

Hij spreekt over de Veluwezoom, "die als een zoom ofte boord het lichaam van de schraele Velouw eensdeels bedeckt. De uysterweerden alhier zyn beter dan de Betouwse zelve, als de welke laghelyx zuyghen aen de borsten van de Rhynsse watergodinnen. Ende hier van daen koemt het spreekwoord, dat de Velouw een kaelen rock, maar een kostelyken boord daer om is hebbende".

Bij een artikel van D.J. van der Ven in het tijdschrift "Buiten" van 1911: "In de achterwereld" (de Veluwe), wordt deze uitspraak aldus aangehaald: "De Veluwe heeft een kale rok, doch een kostelyke zoom". (blz. 178).

In 1953 kwam E.J. Demoed voor den dag met zijn werk: "Van een groene zoom aan een vaal kleed". Zijnde de geschiedenis van de Westelijke Veluwezoom. (Gem. Renkum).

P.E. Berkhout

VREEMDE OUDE UITDRUKKING

In de volksmond horen wij kernachtige uitdrukkingen, waarvan de herkomst niet dadelijk te herkennen valt. Zo hoor ik hier wel toestanden betitelen met het superlatief

"hardstikke" b.v. hardstikke donker!

hardstikke gek!

hardstikke mooi!

hardstikke dronken!

Ook in Noordelijk Noord-Holland hoorde ik deze minder fijn klinkende uitdrukking vroeger gebruiken, juist ook dan, wanneer men iets sterk wilde onderstrepen.

Beide delen van het woord *dōen* het zo heerlijk bij het uitspreken! Vergelijk het met woorden

als: hár ́ tverscheurend	stó ́ kdoof
hé ́ tgebakerd	stó ́ mdronken
há ́ rfijn	stá ́ pelgek
hém ́ elsbreed	stí ́ kdonker

Een oorsprong van deze uitdrukking kwam ik laatst tegen in: Driemaandelijkse bladen, 13de jrg.1913.

Zie blz.7: hardstikke: bewaard in de uitdrukking "hardstikke dood", t.w. in eens, op slag dood: "He vól hardstikke dood" (J.H.Scholten, Dialect van Twenthe).

en blz.24: hartstikke of hartsteke wil eigenlijk zeggen: door een hartsteek getroffen, in 't hart gestoken. (J.Bergsma, Een paar opmerkingen naar aanleiding van bovenstaand belangrijk artikel).

Het tegenwoordige gebruik duidt klaarblijkelijk niet meer zozeer op het ogenblikkelijke, eerder op het onovertrefbare, waar bovengenoemde expressieve kwaliteit wel de oorzaak van zal zijn.

P.E.BERKHOUT

Lectuur over de geschiedenis van Epe

Aan de vraag naar lectuur over Epe heeft de Openbare Bibliotheek tot dusver in slechts bescheiden mate kunnen voldoen. Hierin is verandering gekomen. De heer G.S.van Lohuizen heeft een belangrijk deel ') van zijn collectie geschriften over Gelderland in bruikleen aan de bibliotheek willen afstaan. Teneinde hiervan een indruk te geven volgen enkele titels:

Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland van 1830 tot 1875 door Nijhoff, de Tegenwoordige staat der provincie Gelderland uitgegeven in 1741, Gelderland in beeld door Loosjes uitgegeven in 1932 en Wandelingen over de Veluwe door Heldring en Haasloop Werner uitgegeven in 1845.

Deze boeken zijn beschreven in een bibliografie in kaartvorm van lectuur over Epe. Deze, aanwezig in de Openbare Bibliotheek, is samengesteld overeenkomstig de systematische indeling van Gouda Quint door mejuffrouw P.E.Berkhout en wordt nog voortdurend met nieuwe vondsten bijgewerkt.

Uit de genoteerde vindplaatsen blijkt dat in de bibliotheken en archieven rond Epe heel wat te vinden is betreffende onze plaatselijke historie.

De Openbare Bibliotheek prijst zich bijzonder gelukkig, dat één en ander hier voor de belangstellenden ter beschikking staat. Wellicht verdient het aanbeveling er nog eens op te wijzen, dat de toegang tot de bibliotheek - en dus raadpleging van de boeken - voor iedereen vrij is. Wil men een boek lenen, dan is een contributie van enkele guldens per jaar verschuldigd. Het spreekt vanzelf, dat het overgrote deel van de collectie van de heer Van Lohuizen alleen in de bibliotheek kan worden ingezien en niet voor uitlending in aanmerking komt.

J.A.Vegter

- ') Belangstellenden voor de overige boeken kunnen zich tot de heer Van Lohuizen zelf wenden.

"Het is de groente die 't hem doet"

Dezer dagen kon men in de dagbladen lezen dat door de Minister van Justitie besloten was, de bedragen die konden worden gedeclareerd voor verzorging en voeding van arrestanten te verhogen. De vergoeding voor een warme maaltijd wordt nu f 3,50 en voor een koude maaltijd f 1,50. Het is misschien wel aardig om in verband hiermee eens een vergelijk te maken met de tarieven van zo'n 150 jaar geleden, toen deze bedragen nog bij Keizerlijk decreet werden vastgesteld. Een schrijven van 16 jan. 1813, afkomstig van het Departement van de Bovenijssel en verwijzend naar het decreet van 5 april 1811 vermeldt dat aan cipers van gevangenen voor bij hen gedetineerde militairen een vergoeding van 35 centimes per dag zal worden betaald. Het schrijven geeft een en ander als volgt weer:

De cipers der gevangenen zullen daags voor ieder der bij hun gedetineerde militairen ter zake van het verblijf, het sluiten en ontsluiten der gevangenen derzelven en voor de verdere leverantie die door hen gedaan zijn genieten als volgt:

Voor verblijfkosten, sluiten en ontsluiten
2½ centimes

Voor het legerstroo 3 centimes

Voor de soup 8½ centimes

Voor een ration vlees, wegende een hectogramme twee decagramme (¼ pont hollands) 10½ centimes

Voor een portie aardappelen, kool, wortelen enz. met boter, vet of spek toeberaid, ter zwaarte van ½ kilogramme (1 pond hollands gewigt) 10½ centimes

In het geval dat er alleen vlees wordt gegeven, moet het ration gebragt worden ter zwaarte van twee hectogramme (½ pont hollands gewigt)

waarvoor alsdan zal worden betaald 21 centimes

Wanneer er enkel groentes worden gegeven, moet de portie $1\frac{1}{2}$ kilogramme ($2\frac{1}{2}$ pont hollands gewigt) bevatten, doch zal zulks alsdan verstrekken in plaats van vlees en soup, waarvoor zal worden betaald $29\frac{1}{2}$ centimes... Uit het laatste blijkt dat men toen ook al grote waarde hechtte aan een menu van enkel groente, daar bij een portie van $2\frac{1}{2}$ pond groente het verstrekken van vlees en soep overbodig werd geacht.

W. Terwel

O U D E N A M E N

De naam "Melkleen", in het laatste nummer van ons blad (okt. 1965) verklaard, is verdwenen van het genoemde witte huis aan de IJsseldijk! Is dit niet jammer? Weer een historisch merkteken uitgevlakt! Was er reden voor? Kan onze Historische Vereniging in zulke gevallen ook reddend optreden, door contact te zoeken en te pleiten voor behoud van typische namen met oude betekenis? Ligt dit niet op ons pad? en om bij slagen tevens te publiceren! Straks zitten we met enkel willekeurige, saaie namen als: "Nooit gedacht", "Oost West, thuis best", "Welgelegen", "Mon Repos" e.d.!

P.E.Berkhout

Inhoud

blz.

Nieuwjaarswens 1966, door de Redactie	2
De "Stichting Behoud", door G.S.v.Lohuizen	3
Monumenten in de gemeente Epe (5), door K.Meijer	4
De Ned.Herv.Kerk te Epe IV, door G.S.v.Lohuizen	5
Marken en buurtschappen (vervolg) 6, door F.Zandstra	9
Plannen tramwegen, door D.A.Smit	13
Chr.Joh.Lanooy, door J.F.Slot	15
"Het Annanassien", door W.Terwel	18
Herkomst van enkele oude uitspraken over de Veluwe ,door P.E.Berkhout	19
Vreemde oude uitdrukking, door P.E.Berkhout	20
Lectuur over de geschiedenis van Epe, door J.E.Vegter	21
"Het is de groente die 't hem doet", door W.Terwel	23
Oude namen, door P.E.Berkhout	24

